

FOTO: Ap

Sosialdemokratisk fornyelse

av [Olle Törnquist](#)

•

Omtalt bok

Reinventing Social Democratic Development. Insights from Indian and Scandinavian Comparisons, (eds) Olle Törnquist and John Harriss with Neera Chandhoke and Fredrik Engelstad. Copenhagen; NIAS Press and New Delhi:Manohar, 2016.

Den sosialdemokratiske politikken er på retrett. Finnes det en vei videre?

Fenomenet Donald Trump, og det faktum at han ble innsatt som USAs president 20. januar 2017, understøtter den generelle trenden om at et stort antall mennesker rundt om i verden er tilbøyelig til å støtte populistisk høyrenasjonalisme, og at den sosialdemokratiske politikken, som har som formål å kombinere likestilling og bærekraftig vekst, er på retrett. Finnes det en vei videre?

Artikkelen er skrevet sammen med John Harriss.

Bernie Sanders' forslag om å modernisere Franklin Roosevelts reformprogram «The New Deal» og Lyndon Johnsons «Great Society», kan kanskje fungere i en stor integrert amerikansk økonomi, men synes ikke levedyktig for den fragmenterte europeiske union. Sosialdemokrater i det eksportdrevne Skandinavia foreslår i stedet en global avtale, en «Global Deal» for et anstendig arbeidsliv og inkluderende og bærekraftig vekst, inspirert av den nordiske modellen.

Vi er ikke ute etter å spre en nordisk modell.

Aktivister i sør stiller krav om sosiale rettigheter og en korrupsjonsfri offentlig forvaltning og velferdsproduksjon. Men kan sånne prioriteringer komplementere hverandre, og er de i det hele tatt realistiske? For første gang har engasjerte akademikere som studerer Skandinavia og India, publisert en felles bok der vi ved å sammenligne nord og sør forsøker å gi nye perspektiv på hvordan sosialdemokratiet kan fornyes.

Vi er ikke ute etter å spre en nordisk modell. På samme måte som den legendariske Indonesia-kjenneren Benedict Anderson, som ikke kunne skrive sin banebrytende bok om nasjonalisme (*Imagined Communities*) før han ble utvist av diktator Suharto og begynte i stedet å stille nye spørsmål fra eksil i Thailand, søker vi i stedet nye perspektiver.

Akademikere som fulgte den progressive utviklingen i den indiske delstaten Kerala, og noen av de som deltok i arbeidet med å introdusere sosiale rettigheter under den nasjonale sentrum-venstre regjeringen i India fra 2004-2014, var interessert i ny innsikt. På samme vis ville kolleger som studerer sosialdemokratiets forutsetninger i Skandinavia, ha tankevekkende spørsmål fra utenforstående.

Derfor har vi *først* spesifisert de universelle prosessene som driver sosialdemokratisk utvikling i nord og sør: fremveksten av (1) demokratiske og politiske bevegelser med basis i bred folkelig

interesse og engasjement, og (2) demokratiske koblinger mellom stat og sivilsamfunnet; (3) etablering av like sivile, politiske og sosiale rettigheter i samfunnet og i arbeidslivet; samt (4) fremforhandlede avtaler mellom arbeidsgiver og fagforbund (pluss selvstendig næringsdrivende innen jordbruk og fiske) for å kombinere vekst og gode arbeidsforhold. Deretter analyserte vi indiske erfaringer i tilknytning til disse prosessene ved å stille spørsmål med Skandinavias historia i baktanke, og vice versa. Hva ble resultatet?

Den skandinaviske modellen forutsatte omfattende industriell utvikling med en sterk arbeiderbevegelse.

Den skandinaviske modellen er rotfestet i avtalen fra 1930-tallet mellom arbeidsgivere og fagforbund (i Norge hovedavtalen fra 1935). Avtalen vektla økonomisk vekst, full sysselsetting og omfattende velferdsreformer gjennom nasjonale tariffavtaler og representasjon av de største interessegruppene i utredninger og offentlig forvaltning. Vår første konklusjon er dermed at selv om denne utviklingsstrategien er bærekraftig og ønskelig, så mangler det en viktig byggestein.

Den skandinaviske modellen forutsatte omfattende industriell utvikling med en sterk arbeiderbevegelse, der et flertall var interessert i å holde igjen de høyeste lønningene og øke minstelønningen. En slik ordning var også attraktiv for flere av de velorganiserte arbeidsgiverne, ettersom de ønsket stabilitet og velferdsreformer som ville redusere konflikter og fremme modernisering og internasjonal konkurransekraft.

Men Skandinavia har endret seg. Og selv om det pågår en rask industrialisering i land som India, har mindre enn ti prosent av arbeidskraften fast ansettelse i formell sektor. Til i en viss utstrekning i nord, men særlig i sør, har et stort flertall av mennesker i stedet midlertidige eller uformelle stillinger, eller tilhører gruppen fattige selvstendig næringsdrivende, alternativt velutdannede frilansere som jobber under usikre forhold.

Likevel er våres argument at i fraværet av organisert arbeidskraft, kan en demokratisk offentlig politikk basert på bred folkelig interesse fremmes gjennom omfordelende reformpolitikk.

Statlige beslutninger var viktige, men utilstrekkelige i seg selv.

Bokens andre konklusjon er at det fremdeles finnes verdifull innsikt fra Skandinavias historie om de øvrige tre dimensjonene av sosialdemokratisk utvikling. For eksempel forutsatte de fremgangsrike, svenske reformene for å motvirke korrupsjon under 1800-tallet, et aktivt og lokalt forankret medborgerskap. Statlige beslutninger var viktige, men utilstrekkelige i seg selv. Denne typen medborgerskap, forteller den ledende indiske ekspertene i boken, finnes det et stort behov for også i hans hjemland.

Dessuten var det i Skandinavia nødvendig å trappe opp kampen mot fattigdom i kommunene og gjennom sivilsamfunnet til universelle statlige velferdsprogram, når jordbrukssamfunnet ikke kunne ta hånd om alle nye arbeidstagere, og foreninger og fagforbund ikke kunne bistå alle utsatte mennesker. I dagens sør må arbeidet for lokalt medborgerskap og selvhjelp (blant annet gjennom deltakende budsjettering) samtidig, kobles direkte til universelle velferdsordninger og sosiale rettigheter.

Dermed ble også fascisme og nasjonalsosialisme motvirket.

Ellers er det umulig å begrense maktmisbruket på sentralt nivå (som i Brasil), å gå til kamp på det globale arbeidsmarkedet, og å tilby alternativer til private forsikringer for de velstilte og autoritære og religiøs veldedighet for de fattige. På tilsvarende måte er mye av den skandinaviske tilliten til de universelle statlige og kommunale tjenestene basert på at interesseorganisasjoner er representert i utredninger og i offentlig forvaltning.

I sør er dette et vanskelig og uløst problem, forsømt av autoritære ledere og populistere, og liberale demokrater. Men viktigst av alt: Ikke en gang den sterke skandinaviske fagbevegelsen lyktes i å vinne valg og gjennomføre reformer på egen hånd, selv ikke en gang når kvinnene ble mer aktive i arbeidslivet. Det var et behov for brede allianser mellom bøndene (om velferdsordninger og beskyttelse mot tvangsflytting) og senere med middelklassen (om velferd og utdanning).

Dette muliggjorde kompromiss om sosiale vekstpakker.

Dermed ble også fascisme og nasjonalsosialisme motvirket. I sør skaper den splittende klassestrukturen og organisasjoner et enda større behov for allianser for å lykkes.

Samtidig må det understrekes at selv om omfordelende politikk var nødvendig, var det utilstrekkelig for å fremme rettferdig vekst. Som vi belyste i den første slutningen, krevdes også en omfattende industrialisering og en sterk arbeiderbevegelse, som sammen med arbeidsgiversiden hadde et fokus på konkurransedyktig modernisering og moderat lønnsfordeling. Dette muliggjorde kompromiss om sosiale vekstpakker.

Men i dag er det ikke mye av dette i nord, og enda mindre i land som India. Likevel er vår tredje konklusjon at dagens ujevne utvikling skaper nye motsetninger som åpner for en fornyelse av sosialdemokratiet – om den historiske rekkefølgen for hvordan disse pilarer har blitt utviklet kan endres.

Velferdsstaten i Skandinavia vokste først fram gjennom krav fra en bred og sterk arbeiderbevegelse og siden på grunnlag av hovedavtalen mellom velorganiserte arbeidere og arbeidsgivere om økonomisk vekst. Dette mangler i særdeleshet i sør. Men i sør finnes det i stedet forutsetninger for kamp for sosiale rettigheter, velfungerende offentlig velferdstjenester og anstendige arbeidsforhold, selv før det finnes sterke organisasjoner og sosialdemokratiske vekstpakker.

Slike motbevegelser i sør er ikke umulige.

Fokuset på rettigheter, velferd og rettferdig offentlig forvaltning er naturligvis i første omgang viktig for vanlige mennesker som behøver beskyttelse mot effektene av den ujevne utviklingen. Men årsaken til at fokuset er viktig, er også at kravet om universelle velferdsreformer og arbeidstageres rettigheter kan forene både faste og midlertidige ansatte, fattige selvstendig næringsdrivende og velutdannede frilansere som ikke har et sikkerhetsnett, i en allianse som er sterk nok til å fremforhandle avtaler om en rettferdig, inkluderende utvikling sammen med stat og næringsliv.

Videre må demokratisk interesserepresentasjon i den offentlige politikken prioriteres. Brede folkebevegelser for rettigheter og velferd motvirkes av nettopp korrupsjon i staten og i de politiske partiene, og av at den liberale demokratiseringen først og fremst fremmer de mest favoriserte lobbygruppene, samtidig som dagens populistiske ledere bare vil ha folkelig oppslutning, ikke at folket selv kan organisere seg og medvirke i politikken.

Slike motbevegelser i sør er ikke umulige. Keralas enestående kamp tidlig på 1900-tallet mot kolonial, føydal og kastebasert undertrykkelse og utbytting, baserte seg nettopp på brede allianser for like sivile, politiske og sosiale rettigheter, mens dagens problem er relatert til politisk fragmentering.

De nasjonale reformene har hatt et top-down preg.

Den lokale, og til og med sentrale, innsatsen i India i de seneste tiårene for å etablere sivile og sosiale rettigheter, er også en indikasjon på hva som er mulig å oppnå, selv om de sjelden har vært knyttet til en alternativ økonomisk strategi. De nasjonale reformene har hatt et top-down preg og kan derfor bli motvirket av den nye regjeringen.

Selv om det populistiske AAP-partiet i New Delhi skapt mange problemer og utfordringer, viser dets overveldende seier i jordskredsvalget i 2015 et potensial for utvidede kampanjer mot korrupsjon, fra å bekjempe de store skurkene til å kjempe mot udemokratisk styring og misbruk av velferdstjenester for vanlig folk. Endelig begynner dessuten uformelle arbeidstakere å organisere seg bak krav om offentlig velferd, rimelige arbeidsvilkår og deltakelse ved forhandlingsbordet.

Man har tidligere lidt store nederlag der fagforeninger har ignorert arbeidere i uformell sektor.

Også rapporter fra andre land viser at vanlige fagforeninger kan engasjere seg i lignende spørsmål, for å forhindre konkurranse fra lavkostarbeidere. Man har tidligere lidt store nederlag der fagforeninger har ignorert arbeidere i uformell sektor, som i Vest-Bengal og Sør-Afrika.

Den endelige konklusjonen er at det bør være i opplyste aktørers egeninteresse i land som Sverige, å oppmuntre til tilsvarende inntog av sosialdemokrati i sør, ettersom det er forutsetningen for sosiale avtaler om en rettferdig og inkluderende utvikling. Og en rettferdig og inkluderende utvikling kan i sin tur øke svensk eksportmarkeder, ikke for våpen, men for produkter som er viktige for vanlige mennesker og miljøvern.

Norge har brydd seg mindre om denne problemstillingen, ettersom man har hatt en unik evne til å opprettholde «sosialdemokrati i ett land» gjennom ekstremt gunstige markedsforhold. Men dette er et unntakstilfelle og det kan avta med synkende oljepriser og økt behov av eksport av andre produkter. I alle fall vil land som Sverige og Norge dra nytte av en mindre urettferdig utvikling i sør ettersom det vil bidra til å redusere arbeidsledigheten, konflikter og flyktningstrømmer.

Samtidig må flere bedrifter enn de med fast ansatte inkluderes i dialogen.

Fagforbundenes engasjement i å fremme bedriftenes sosiale ansvar, og det svenske sosialdemokratiet, sammen med ILOs introduksjon av en «Global Deal» om anstendig arbeidsforhold og inkluderende og bærekraftig vekst, er derfor positivt. Men slike avtaler må også gi støtte til lokale aktører som kan samles rundt disse avtalene og overholde dem.

Samtidig må flere bedrifter enn de med fast ansatte inkluderes i dialogen, liksom tilfeldig og uformelt tilknyttede arbeidere og eksperter, hvilke dessuten må bli representert av egne interesseorganisasjoner. Faktum er at antallet midlertidig ansatte, sårbare selvstendig næringsdrivende og prekariatet av fagfolk, vokser raskt, særlig i sør.

Derfor bør disse prinsippene være grunnmuren selv i sosialdemokratisk «demokratistøtte» ettersom brede motbevegelser og representasjon for interesseorganisasjoner er selve forutsetningen for alternative partier og forbedrede nye demokratier.

Artikkelen er skrevet sammen med John Harriss.

(Oversatt fra svensk til norsk av Gjertrud Strand Sanderød)

Omtalt bok: Reinventing Social Democratic Development. Insights from Indian and Scandinavian Comparisons, (eds) Olle Törnquist and John Harriss with Neera Chandhoke and Fredrik Engelstad. Copenhagen; NIAS Press and New Delhi:Manohar, 2016.

FÅ NYHE

AGENDA MAGAS

Meld de